

ΚΩΣΤΑΣ ΘΕΟΔΩΡΙΔΗΣ

ΙΩΣΗΦ ΕΝΑΣ ΣΕΡΡΑΙΟΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΣΤΗΝ ΙΜΒΡΟ ΤΗ ΒΑΡΝΑ ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΜΙΣΟ ΤΟΥ 19ου ΑΙΩΝΑ*

Ήταν γνωστό πως στην τέταρτη δεκαετία του προηγούμενου αιώνα στον αρχιερατικό θρόνο της Βάρνας της Βουλγαρίας ανέβηκε ο σερραϊκής καταγωγής Ιωσήφ, σύμφωνα με την παρακάτω πληροφορία από την *Ιστορία των Σερρών* του Πέτρου Πέννα¹:

«Ἄλλὰ μητροπολίται ἀνεδείχθησαν καὶ ἐκ Σερρών καταγόμενοι. Ἀναφέρονται δὲ ὁ Ἰωσήφ, ὁ ἀπὸ τοῦ 1830-1849, ἦτο μέχρι τοῦ θανάτου, ποιμάνας τὴν ἐπαρχίαν Βάρνης τῆς Βουλγαρίας. Τοῦ Ἰωσήφ ἐπαινεῖται γενικῶς ἡ αὐστηρότης καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ του διοικήσις. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἀνηγέρθη ὁ μητροπολιτικὸς Ναὸς τῆς Βάρνης καθὼς καὶ τὸ μητροπολιτικὸν μέγαρον, ἐμερίμνησε δὲ ἐπίσης διὰ τὴν ἀνέγερσιν τῆς Ἀλληλοδιδακτικῆς καὶ Ἑλληνικῆς Σχολῆς, εἰς τὴν ὁποίαν συνεκεντρώθησαν τὰ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης λειτουργοῦντα Γραμματοδιδασκαλεῖα».

Ὅπως μπορούμε να υποθέσουμε από το χρόνο της χειροτονίας του (1825), που συμπύπτει να είναι μέσα στα χρόνια της πατριαρχείας του από Σερρών Χρυσάνθου (1824-1826), ο Ιωσήφ πήγε στην Κωνσταντινούπολη ακολουθώντας τον Πατριάρχη από τις Σέρρες και έγινε Μέγας Πρωτοσύγκελός του, οπότε τον Οκτώβρη της επόμενης χρονιάς χειροτονήθηκε Μητροπολίτης και τοποθετήθηκε στην Ίμβρο².

Για την εκεί δεκάχρονη αρχιερατεία του (1825-1835) σχετικές ειδήσεις μας δίνει ο διάκονος Μελίτων Καράς στο έργο του *Η νήσος Ίμβρος*, όπου διαβάζουμε³:

«Ἀπὸ μεγάλων πρωτοσυγκέλλων καὶ οὗτος ἐκλέγεται Ἰμβρου θανόντος τοῦ Νικηφόρου [...] Κατήγετο ἐκ τῶν πέριξ τῆς πόλεως τῶν Σερρών χωρίων.

Ὁ Ἰμβρου Ἰωσήφ οὗτος εἶχεν ἀλληλογραφίαν μετὰ τοῦ Βαρθολομαίου Κουτλουμουσιανοῦ, ὡς δεικνύουν ἐπιστολαὶ τοῦ τελευταίου, σωζόμενοι ἐν τῷ σπουδαστηρίῳ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

Ἀνάγλυφος ὑπογραφή τοῦ Ἰμβρου Ἰωσήφ σώζεται ἐν ἱερῷ εὐαγγελίῳ τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Μαρίνης τοῦ χωρίου Σχοινουδίου Ἰμβρου [...].

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἀρχιερέως τούτου προέκυψεν ἡ ὑπόθεσις τοῦ Δημητρίου Κώστογλου, ὁ ὁποῖος πολλοὺς ἐξαπατήσας ἐν Ἰμβρῳ κατηγγέλη εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἐκδώσασαν ἐκκλησιαστικὸν ἐπιτίμιον ἀφορισμοῦ κατ' αὐτοῦ. Οὗτος διὰ «ψευδεπιπλάστου» ἀναφορᾶς αὐτοῦ κατὰ τοῦ Ἰμβρου Ἰωσήφ ἐπέτυχε μὲν τὴν ἄρσιν τοῦ ἀφορισμοῦ, προξένησεν ὁμως ὀλόκληρον ζήτημα, ἀπασχολῆσαν ἐπὶ χρόνους ὀλοκλήρους τὴν ἐπαρχίαν.

Ὁ Ἰμβρου Ἰωσήφ ἐπιβεβαιοῖ (ἐν ἔτει 1830, Αὐγούστου ς'), εἰς πωλητήριον ἔγγρα-

* Για την πραγματοποίηση των σημειώσεων αυτών θεωρούμε χρέος μας να ευχαριστήσουμε απ' αυτή τη θέση τον κ. Νίκο Ζ. Νικολάου, ιστοριοδίφη, και τον κ. Τάσο Καραναστάση, βοηθό του τμ. Φιλολογίας Α.Π.Θ., για τις πολύτιμες βιβλιογραφικές υποδείξεις.

φον, τὴν ἀγοραπωλησίαν, μεταξὺ τοῦ παπᾶ Δαμασκηνοῦ ἐξ Ἁγίων Θεοδώρων καὶ τοῦ Ἰωάννου Πογιατζῆ, ἀγροῦ τινός, ἔναντι 92,5 γροσίων. Ἐπίσης ἐπιβεβαιοῖ διαθήκην, ἄνευ ἡμερομηνίας, χρονολογουμένην ὅμως περὶ τὸ ἔτος 1836, Μιχαήλ Δημητρίου τινός».

Στη Μητρόπολη τῆς Βάρνας μετατέθηκε τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1835 «Καλλινίκου ἀπομακρυνθέντος ἀπ' αὐτῆς καὶ τέλειον ἐκπεσόντος»⁴.

Τὸν Μητροπολίτη Ἰωσήφ αντικατέστησε στὸ θρόνο τῆς Μητροπόλεως Βάρνης ὁ Ἄρτης Αἰβέρκιος, ὅταν αὐτὸς μετατέθηκε στὴ Μητρόπολη Βιδύνης τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1846⁵. Ἀπὸ τὴ Μητρόπολη Βιδύνης ἀπομακρύνθηκε «δι' οἰκειοθελοῦς αὐτοῦ ἐγγράφου παραιτήσεως» στὶς ἀρχές Νοεμβρίου τοῦ 1846.

Μεταγενέστερη ἀναφορά γιὰ τὸν Ἰωσήφ συναντοῦμε σὲ μιὰ ἐπιγραφή πάνω σὲ ἀντιμνήσιο τοῦ ναοῦ τῆς Αγ. Τριάδας Καρπενησίου: «Καθιερώθη παρὰ τοῦ ταπεινοῦ Μητροπολίτου πρώην Βάρνης Ἰωσήφ ἐν ἔτει «ὡς' Ἀπριλίου κγ' Ἰνδικτιῶνος γ' ἐν τῶ τῶν Καρεῶν τοῦ Κονακίου τοῦ Ρωσικοῦ Κοινοβίου»⁶. Ἀπὸ ἐδῶ μαθαίνουμε ὅτι ὁ Ἰωσήφ βρισκόταν τὸ 1860 στὸ Ἅγιο Ὄρος. Ἡ χρονολογία τοῦ θανάτου τοῦ δεν μας εἶναι γνωστή.

Στὴν τελευταία μετάβασή μας στὴ Βάρνα⁷, εἶχαμε τὴν ευκαιρία νὰ ἐπισκεφτοῦμε τὸν παλιὸ Μητροπολιτικὸ Ναὸ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, τὸ ἴδρυμα τοῦ Ἰωσήφ, ποῦ ἀναφέρεται στὴν παραπάνω σημείωση. Τα ἄλλα δύο ἱδρύματα (Μητροπολιτικὸ Μέγαρο, Σχολή) δὲν μας ἦταν δυνατό νὰ τα ἐντοπίσουμε, στὸ διάστημα τῆς ἐκεῖ παραμονῆς μας. Ἡ Ἑλληνικὴ Σχολὴ ἱδρύθηκε τὸ 1841 ἀπὸ τὸν Ἰωσήφ τὸν Σερραῖο στὴν θέση ὅπου προϋπήρχαν τὰ ερεῖπια τοῦ ναοῦ τῆς Αγ. Μαρίνας⁸.

Ἐτσι ἐδῶ θὰ ἀναφερθοῦμε μόνον στὸν ναὸ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου (εἰκ. 1) ποῦ δεῦτερος κτήτοράς του εἶναι ὁ Σερραῖος Μητροπολίτης Ἰωσήφ, σύμφωνα με τὴν ἐπιγραφή ποῦ βρίσκεται στὸ υπέρθυρο τῆς κυρίας εἰσόδου τοῦ Ναοῦ (εἰκ. 2):

*Ὁ παλαιὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, ὅπου
κατέβαλον τὸ πρὶν αἰ τοῦ Ἄρεως σφαιραῖ,
πυρποληθεὶς τῇ δεκάτῃ πέμπτῃ
Φεβρουαρίου τῶ χιλιοστῶ ὀκτακοσιοστῶ
τριακοστῶ ἔκτω ἔτει σωτηρίῳ, ἀνήγερται ἐκ
θάβρων περικαλλῆς, ὡς ὁράται, ὥστε ἀξίως
καὶ τὴν Βάρναν τοῖς ἔργοις καυχᾶσθαι
ἀνδρῶν φιλοκάλων καὶ φιλοχρίστων αὐτωχθόνων
καὶ ἀλλοδαπῶν χριστιανῶν φιλελεημόνων,
διέποντος τὰ τε τῆς ἐκκλησίας τοῦ σπουδαίου
περιβλέπτου ἀρχιθῦτου Ἰωσήφ τοῦ Σερραίου, ὧν
ἀπάντων οἱ προσκυνήσοντες μνεῖαν ποιεῖτε τὸν
Θεὸν ἵλεων ἔχειν ταῖς αὐτῶν ἁμαρτίαις †
αὼλη Ἀυγούστου κθ'. 1838 Ἀυγούστου 29.*

Σύμφωνα με βιβλιογραφικὲς ἀναφορές ποῦ ἐπιβεβαιώνονται ἀπὸ τὴν ἐπιγραφή, στὴν Βάρνα υπήρχαν πέντε ἐλληνικὲς ἐκκλησίες καὶ μεταξύ αὐτῶν ὁ Μητροπολιτικὸς Ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου «... τὸν ὁποῖο οἱ Βούλγαροι ὠνόμαζον διὰ τὴν μεγαλοπρέπειάν του Ἐχρυσὴν Ἐκκλησίαν» (Ζλάτνα Τσέρκβα)...⁹. Ὁ Ναὸς κτίσθηκε τὸ 1828, κάηκε «τῇ 15ῃ Φεβρουαρίου 1836 περὶ τὰ ἐξημερώματα»⁹ καὶ «ἀνφοκοδομήθη τὸ 1838 ἐπὶ Μητροπολίτου Ἰωσήφ διὰ πενελληνίων ἐράνων εἰσπραχθέντων ὑπὸ ἐπιτροπῆς Βαρνέων»⁹.

Ὁ ναὸς βρίσκεται στὸ ἱστορικὸ κέντρο τῆς Βάρνας (εἰκ. 1) στὴν ἀνατολικὴ πλευρὰ οἰκοδομικοῦ τετραγώνου, ἐντὸς τοῦ ὁποῖοῦ ἔχουν ἀνασκαφεῖ τα Ρωμαϊκὰ λουτρά τῆς πό-

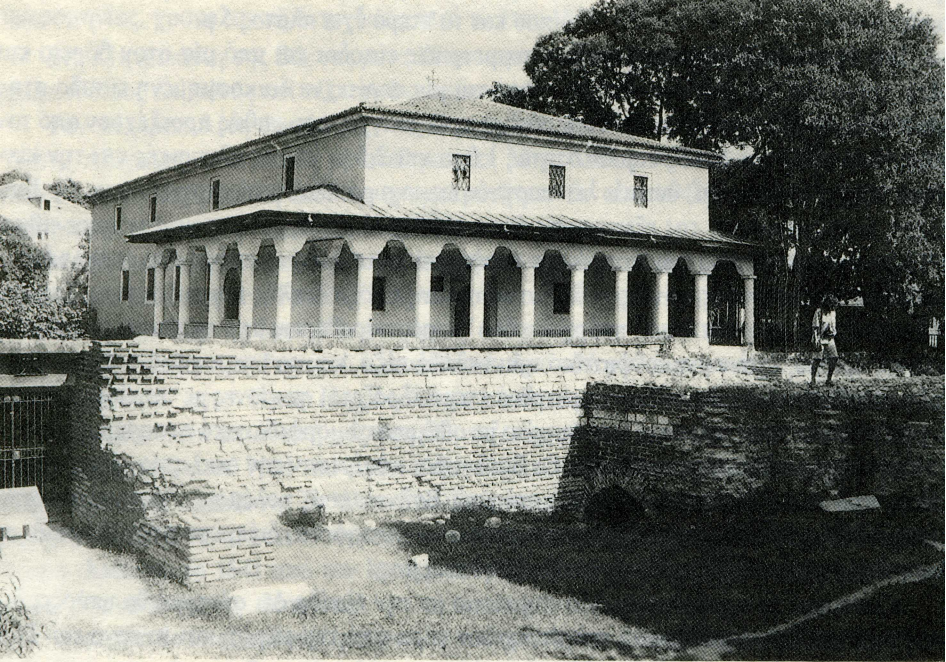
λεως, και είναι τρίκλιτη βασιλική με τετρακλινή στέγη και πτερό στην δυτική πλευρά που προεκτείνεται μέχρι το ένα τρίτο των μακρυνών πλευρών (εικ. 3). Οι γενικές διαστάσεις του κυρίως Ναού είναι 15 μ. επί 25 μ. περίπου και το πτερό έχει πλάτος 5 μ.

Στη δυτική πλευρά υπάρχουν δύο συμμετρικές είσοδοι και από μία στον θόρειο και νότιο τοίχο που καλύπτονται από το πτερό και μία περίτεχνα διακοσμημένη είσοδο στην νότια πλευρά του ιερού (εικ. 4). Το Ιερό έχει τρεις κόγχες που καθώς προεξέχουν από τον ανατολικό τοίχο (με βέλος καμπυλότητας 1,5 μ. και 2,5 μ. για τις πλευρικές και την κεντρική κόγχη αντίστοιχα) έντονα λειτουργούν ως ισχυρά πλαστικά στοιχεία (εικ. 5). Επιπλέον, διαφοροποίηση της εξωτερικής όψης του Ιερού επιτυγχάνεται με την πωρολίθινη ανεπίχριστη κατασκευή των κογχών με περίτεχνα καμπυλομένη στέγη και εσώγλυφες επάλληλες κατακόρυφες ταινίες που επιστέφονται με τόξα διπλής καμπυλότητας. Στη θόρεια και νότια όψη του Ναού υπάρχουν δύο σειρές παραθύρων από τα οποία τα ισόγεια, τρία σε αριθμό, έχουν ανακουφιστικό ημικυκλικό τόξο, ενώ τα υπερυψωμένα έχουν απλό ξύλινο ορθογώνιο πλαίσιο. Το περιμετρικό πτερό εδράζεται σε κίνες με τετράγωνη βάση, κορμό κυκλικό, επιστύλιο και κιονόκρανο με οθωμανικά μορφολογικά στοιχεία, ενδεικτικό της εποχής ανέγερσης του Ναού. Οι Βούλγαροι αφαίρεσαν την εκκλησία, όπως και τις άλλες, από την ελληνική κοινότητα μετά τους Βαλκανικούς πολέμους. Έκτοτε στέκεται αδιάφυστος μάρτυρας της ζωής και του έργου του Ιωσήφ που διέπρεψε στην ξενιτιά, σε δύσκολους χρόνους για το έθνος και τη θρησκεία μας.

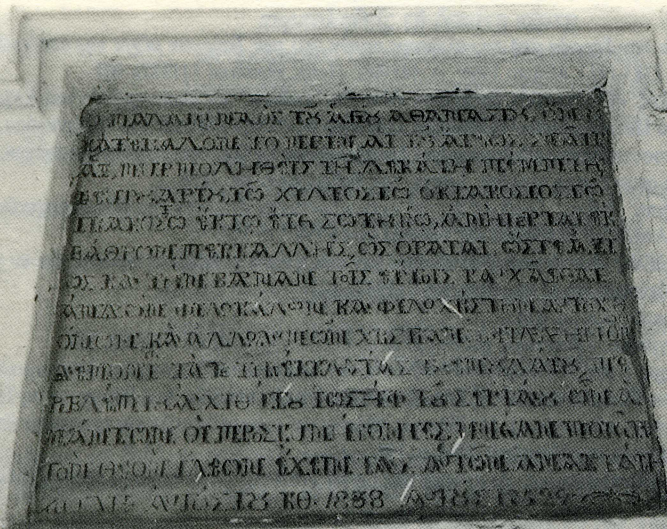
Κλείνουμε το προδρομικό αυτό σημείωμα με την ελπίδα ότι σύντομα θα υπάρξει δυνατότητα για την συμπλήρωση των στοιχείων γύρω από την μορφή και το έργο του Σερραίου Μητροπολίτη.

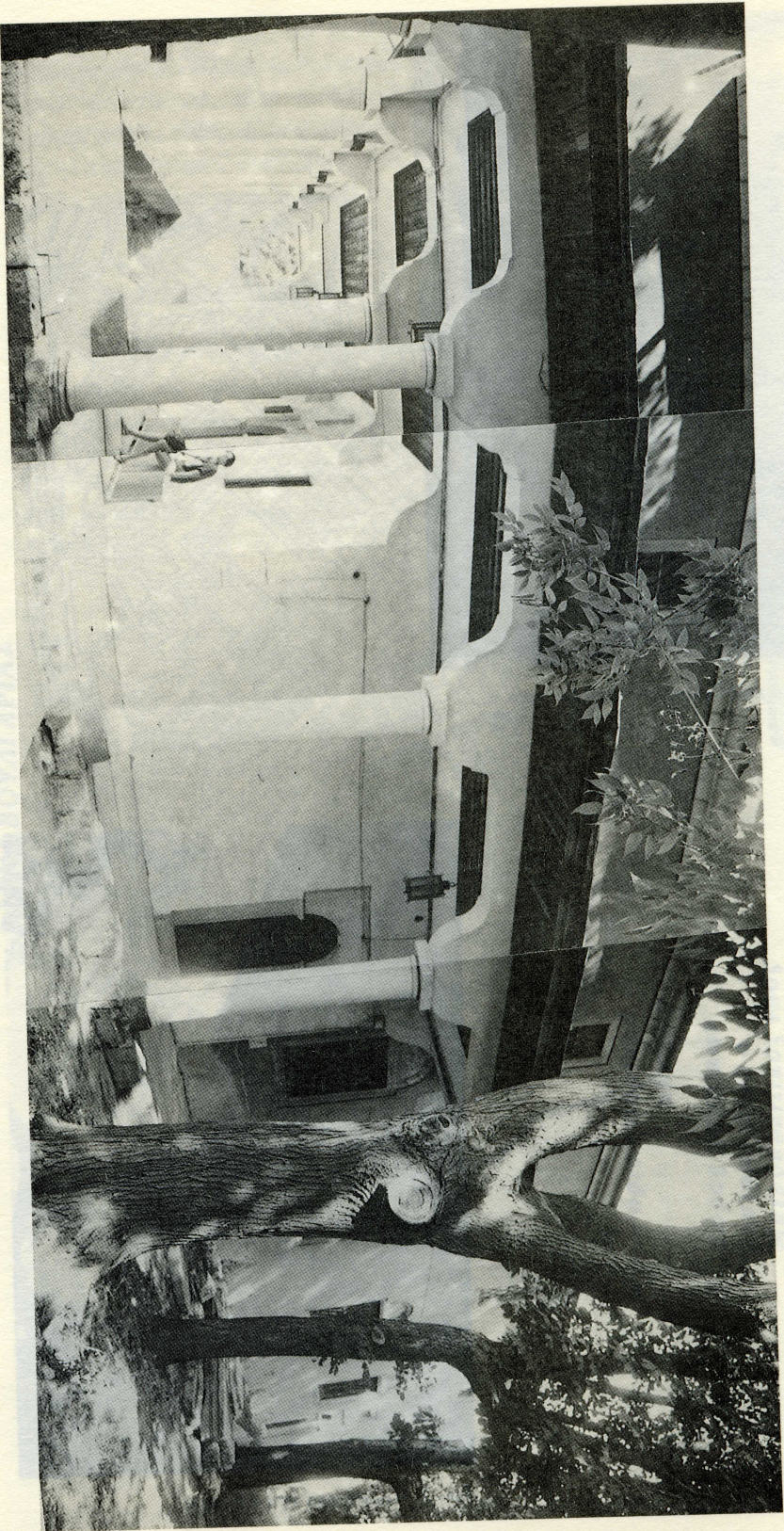
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Π. Θ. Πέννας, *Ιστορία των Σερρών από της αλώσεως αυτών υπό των Τούρκων μέχρι της απελευθερώσεώς των υπό των Ελλήνων 1383-1913*, Αθήναι 1966², σ. 441-442. Πρβλ. *Θρακικά* 3 (1932), 407.
2. Αιμιλιανός Τσακόπουλος, «Επισκοπικοί κατάλογοι κατά τους κώδικας των υπομνημάτων του Αρχιεπισκοπικού του Οικουμενικού Πατριαρχείου», *Ορθοδοξία* 31 (1956), 447. Στην εργασία του †Αθηναγόρα, Μητροπολίτου από Μ. Πρωτοσυγκέλλων, «Ο θεσμός των Συγκέλλων εν τῷ Οικουμενικῷ Πατριαρχείῳ», *ΕΕΒΣ* 9 (1932), 279 αναφέρεται ότι ο Ιωσήφ εξελέγη Ἰμβρου τον Φεβρουάριο του 1825.
3. Μελίτων Καράς, *Η νήσος Ἴμβρος. Συμβολή εις την εκκλησιαστικὴν ιστορίαν της*. [Πατριαρχικόν Ἴδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Ανάλεκτα Βλατάδων 48], Θεσσαλονίκη 1987, σ. 172.
4. †Μητρ. Σάρδεων Γερμανός, «Επισκοπικοί κατάλογοι των επαρχιών της Βορείου Θράκης και εν γένει της Βουλγαρίας από της Αλώσεως και εξής», *Θρακικά* 8 (1937), 123.
5. †Μητρ. Σάρδεων Γερμανός, ό.π., σ. 134.
6. Π. Ι. Πουλίτσας, «Επιγραφαί, ενθυμήσεις και συγγίλια εξ Ευρυτανίας», *ΕΕΒΣ* 3 (1926), 258.
7. Αυτό έγινε στο διάστημα 3 έως 31 Αυγούστου 1992 κατά την διάρκεια του Σεμιναρίου Βουλγαρικής Γλώσσας και Κουλτούρας του Πανεπιστημίου της Σόφιας «ΚΛΗΜΕΝΤ ΟΧΡΙΝΤ», στη Βάρνα και τη Σόφια.
8. Ιωάννης Νικολάου (πρώην διδάσκαλος), *Η Οδησός (Βάρνα) υπ' αρχαιολογικὴν και ιστορικὴν ἐποψιν*. Εν Βάρνη, εκ του τυπογραφείου της Οδησού, 1894, σ. 194.
9. Μ. Μαραβελάκης - Α. Βακαλόπουλος, *Αι προσφυγικαί εγκαταστάσεις εν τη περιοχῇ Θεσσαλονίκης*, Θεσσαλονίκη, 1955, σ. 21.

Εικ. 1. Ο παλιός Μητροπολιτικός ναός Βάρνας από το χώρο των Ρωμαϊκών λουτρών πάνω στα οποία χτίστηκε.

Εικ. 3. Το πτερό του ναού από τον Νότο.

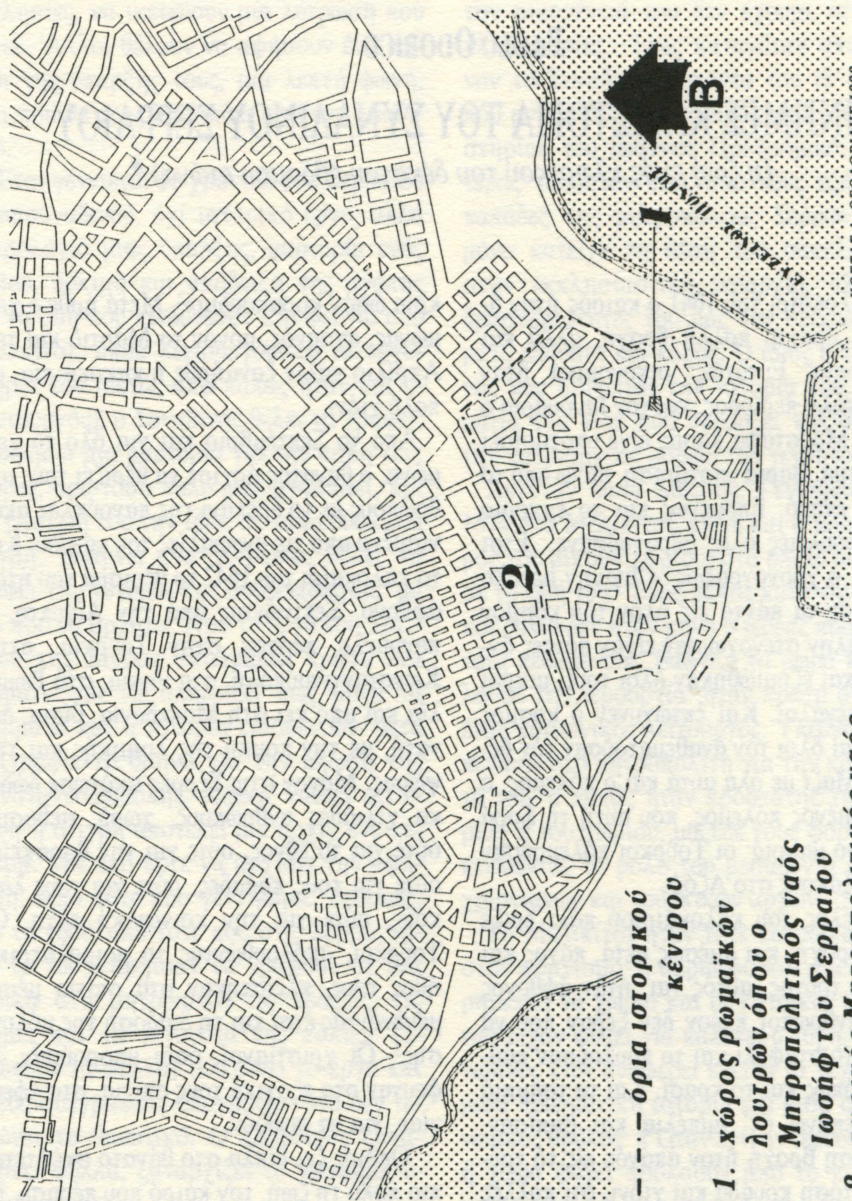

Εικ. 4. Η πλευρική είσοδος στο ιερό του ναού.

Εικ. 5. Η εξωτερική όψη του ιερού.

ΒΑΡΝΑ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ

--- όρια ιστορικού
κέντρου

1. χώρος ρωμαϊκών
λουτρών όπου ο
Μητροπολιτικός ναός
Ιωσήφ του Σερραίου
2. ιωρινός Μητροπολιτικός ναός